

Male novine: informativno glasilo Hrvatskoga doma u Punta Arenasu

Eni Buljubašić
Filozofski fakultet u Splitu
University of Split, Croatia

UDK: 811.163.42'243(835.38)
Stručni rad
Refereed Overview Article

Sažetak

U ovom radu prikazat će se struktura, sadržaj i lokalna uloga suvremenog časopisa *Male novine*, informativnog glasila hrvatske imigracije u pokrajini Magallanes, Čile. Poseban će se osvrt dati i na korištenje hrvatskog jezika u ovom časopisu. Naime, časopis je u cijelosti na španjolskom jeziku, izuzev dijelova posvećenih usvajanju hrvatskog kao drugog i stranog jezika. Jezična razina na kojoj se spomenuto intencionalno učenje odvija, ne prelazi nažalost razinu zanimljivosti unutar časopisa koji je većinom namijenjen trećoj i sljedećim generacije iseljenih Hrvata i drugih interesanata. Autorica u osvrtu daje i vlastito viđenje procesa (re)konstrukcije slike Hrvatske i hrvatstva kakvim ga svojim tekstovima oblikuju *Male novine*, shvaćenom kao odraz istih mentalnih predodžbi zajednice hrvatskih iseljenika u Magallanesu.

Ključne riječi: *Male novine*, časopis, hrvatska imigracija, hrvatski kao J2, Magallanes, Čile

1. Uvod

Časopis *Male novine* danas se izdaje kao glasilo Hrvatskog doma u Punta Arenasu, glavnom gradu najjužnije pokrajine Čilea, Magallanesu, poznatom po velikom broju hrvatskih iseljenika (ponajviše iz Dalmacije). Ova činjenica, kako će se pokazati kasnije, ostavila je jezičnog traga s obzirom na idiomatsku specifičnost leksika pronađenog u časopisu. Izdavačka djelatnost hrvatske imigracije u ovom dijelu Čilea starija je i od najvažnije institucije Hrvata u Čileu, Hrvatskog doma, što svjedoči svijest o snazi pisane riječi materinjeg jezika u iseljeništvu i njegovoj ulozi u očuvanju nacionalnog (jezičnog i kulturnog) identiteta.¹ *Male novine* (punim nazivom: *Organo informativo del Club croata de Punta Arenas - Male novine*) pokrenuo je 1905. godine profesor i novinar Pedro (Petar) Gašić (Antić, 2001: 229), a prvi je broj imao tek četiri stranice unutar prvotnog glasila *Domovina*.² Novo razdoblje u životu

1 Kronološki pregled novinske i književne djelatnosti Hrvata u Magallanesu, uključujući povijest izdavanja *Malih novina*, donosi Martinić (1997).

2 Kronološki pregled nastajanja, nestajanja i održavanja kulturnih institucija Hrvata u Magallanesu donosi Martinić (1997). Ostale je informacije autorici pružila sadašnja predsjednica Hrvatskog doma u Punta Arenasu, Margarita Mihovilović Perić.

ovog časopisa, ovaj put pod pokroviteljstvom Hrvatskog doma (osnovanog 1915.), započelo je 1986. godine i otada do danas izdano je devedesetak brojeva. Dobrom voljom članova Doma distribucija od 900 primjeraka godišnje obuhvaća čak 24 zemlje (Argentina, Austrija, Australija, Njemačka, Bolivija, Brazil, Hrvatska, Čile, Danska, Ekvador, Sjedinjene Američke Države, Španjolska, Francuska, Mozambik, Novi Zeland, Panama, Peru, Južnoafrička Republika, Švicarska, Trinidad i Tobago, Urugvaj i Venezuela). Časopis redovito izlazi triput godišnje, u travnju, kolovozu i prosincu. U ovom će se članku prikazati struktura, rubrike i najčešći sadržaji doneseni u pet izdanja časopisa: sva tri broja iz 2010. godine te kolovoško i prosinačko izdanje 2009. godine (brojevi 85 – 89). Svako izdanje broji točno 79 stranica, a uzrok ove skromnosti je financiranje i troškovi tiskanja časopisa.

2. Struktura časopisa

Struktura *Malih novina* temeljena je na stalnim rubrikama kojima se iz broja u broj dodaju i neke posebnosti. Uobičajena je praksa da se jedna tema proteže kroz nekoliko brojeva, pa je tako, na primjer obrađena tema *Hrvatska: 2000 godina povijesti* kroz više izdanja časopisa. Tekstove je pripremio Gaspar Glavic.

Stalne rubrike (rubrike originalno nisu numerirane, no ovdje jesu radi lakšeg snalaženja) koje se u časopisu pojavljuju, približno istim redoslijedom su:

1. Riječ ravnateljice
2. Koordinacijski odbor hrvatskih institucija u Magallanesu
  - 2.1. Hrvatski dom u Punta Arenasu
  - 2.2. Krug stručnjaka i poduzetnika hrvatskog podrijetla
  - 2.3. Socijalni odbor hrvatskih žena
  - 2.4. Hrvatski športski klub 'Sokol'
  - 2.5. Hrvatski dom u Porveniru
3. Rođenja
4. Vjenčanja
5. Preminuli
6. Aktualnosti
7. Naši ljudi
8. Od sjevera k jugu
  - 8.1. Iquique
  - 8.2. Antofagasta
  - 8.3. Santiago (8.1. – 8.3.: ili neki drugi gradovi)
  - 8.4. Svaki useljenik - jedna priča
  - 8.5. Novosti
9. Posebna tema obrađena kroz nekoliko brojeva, primjerice *Hrvatska: 2000 godina povijesti* ili *Hrvatska starija književnost*

10. Ostavili su trag
11. Naučimo hrvatski
12. Hrvatski intelektualci*³
13. Izdavačka djelatnost iseljenih Hrvata u Čileu*
14. Dvorci i palače Hrvatske*
15. Jeste li znali?*
16. Izmišljeno putovanje Hrvatskom
17. Hrvatske poslovice
18. Hrvatske legende*
19. Iz hrvatske kuharice (recepti)
20. Pisma čitatelja
21. Dopisnici

3. Opis i sadržaj stalnih rubrika

Riječ ravnateljice na prvim stranicama časopisa i ravno je usmjerena čitateljima (hrvatskog podrijetla) koje gospođa Mihovilović Perić jednom podsjeća na njihovu ulogu u vlastitoj sredini i nastavak puta koji su u njoj utrljali njihovi preci, dok drugi put daje sasvim konkretne podatke o povijesti i/li kulturi Hrvatske. Svakako, uvodna riječ aspirira nadahnuti čitatelje na nastavak ili pak početak ustrajne borbe za očuvanjem hrvatskog identiteta u novoj sredini. Tako u broju 87 (travanj 2010.) čitamo:⁴

Male novine postale su simbolom zajedništva i bratstva, spona pripadnosti našim korijenima, poveznica starih i novih generacija. (...) Slijedili smo put onih koji su za nas otvorili i obilježili ovu stazu kojom putujemo, moramo i sami učiniti isto za one koji dolaze za nama.

Trenutna predsjednica Hrvatskog doma u istom pismu poručuje da hrvatske institucije u Čileu 'trpe' smjenu generacija te da se njihovi ciljevi mijenjaju,⁵ ustvrđuje da je teško privući mlađe generacije u aktivno sudjelovanje i vodstvo istih

3 Rubrike popraćene asteriskom variraju iz broja u broj: u svakom se izdanju časopisa mogu pronaći neke, ali ne i svaka od njih.

4 El Male Novine se ha convertido en un símbolo de unión y confraternidad, un nexo de pertenencia a nuestras raíces, un eslabón importante entre la antigua y nuevas generaciones. (...) Hemos seguido el camino de quienes marcaron y abrieron la senda que nosotros transitamos, debemos nosotros hacer lo mismo para quienes vendrán detrás (prevela autorica članka).

5 Isto je zapaženo i u drugim velikim preokooceanskim hrvatskim emigrantskim zajednicama, primjerice u Australiji i SAD-u. Val Colic Peisker (2010) identificira tri sociokulturalne promjene u hrvatskoj zajednici u Australiji: starenje zajednice, povratnu migraciju te generacijsku smjenu u društvenom aktivizmu. Korisno je usporediti australsku s čileanskom iseljeničkom zajednicom: posljednje dvije promjene su, čini se, u čileanskom slučaju (zasad) manje primjetne. O generacijskoj smjeni u aktivizmu, unutar iseljeničke skupine, u Magallanesu bit će još govora.

te otvoreno poziva sve zainteresirane pripadnike hrvatske zajednice, ali i simpatizere, da kontaktiraju Dom.

Pregled aktivnosti i događanja u hrvatskim institucijama pokrajine Magallanes posebnu pozornost daje velikom dijelu hrvatskih udruženja u tom dijelu Čilea: Hrvatskom domu u Punta Arenasu / Club Croata de Punta Arenas, Hrvatskom domu u Porveniru / Club Croata de Porvenir, športskom klubu 'Sokol' / Club Deportivo Sokol Croata, Socijalnom odboru hrvatskih žena / Comité Social de Damas Croatas te Krugu stručnjaka i poduzetnika hrvatskog podrijetla / Circulo de Profesionales y Empresarios de Ascendencia Croata.⁶ Ovdje se obavještava čitatelje o održanim prigodnim proslavama ili redovitim okupljanjima, sve popraćeno skupnim fotografijama sudionika događaja. Mogu se izdvojiti: sastanak iseljenika rođenih u Bolu na Braču i njihovih potomaka; Gastronomska smotra (deveta po redu dokumentirana je u 86. broju, prosinac 2009.) održana u hrvatskom restoranu na trećem katu Hrvatskog doma, koja je okupila maksimalan broj posjetitelja koji je restoran mogao smjestiti: 116 osoba; od 2000. godine održavan tradicionalni doručak starijih članova zajednice (iznad 80 godina) koji uključuje izvedbe tradicionalne glazbe i plesova; sastanak Socijalnog odbora hrvatskih žena koji postoji već 93 godine.

Naslovi rubrika **Rođenja**, **Vjenčanja** i **Premинуli** transparentno pokazuju brigu koju zajednica hrvatskih iseljenika pokazuje za svoje članove, i ne samo one u pokrajini Magallanes, već na području čitavog Čilea, a nerijetko i susjednih zemalja, prvenstveno Argentine. Ove tri rubrike zajedno broje i do petnaestak stranica časopisa dok se uz imena rođenih navodi tek datum i imena roditelja te imena i datum ceremonije vjenčanja novosklopljenih brakova, velik se prostor daje opisu života preminulih osoba, popisu (katkad i opisu) njihove živuće i pokojne rodbine, sve uz navođenje mjesta podrijetla u Hrvatskoj te priznavanju zasluga i profesionalnih doprinosa kako u hrvatskoj zajednici tako i u cjelokupnoj čileanskoj nacionalnoj zajednici. Navodi se ilustrativni primjer:

Gospođa Iva Karadza Kurtović de Maslov, rođena u Imotskom, 16. veljače 1922. Nakon završetka škole, u Kreševu je sklopila građanski brak s Vicenteom Maslov Kovačevićem, te su vjenčani, 1957. godine prisilno odvedeni u kamp za izbjeglice Asterlagen u Austriji gdje su ostali dvije godine i sklopili crkveni brak. Nakon puta u Australiju u kojoj su se zadržali pet godina, dolaze u Punta Arenas 24. studenog 1962. godine, gdje se već nalazio brat Jose Maslov Kovačević. Ovdje su otvorili mesnicu, prvo na uglu ulice Chiloe i trga Waldo Seguel, a poslije na križanju avenije España i ulice Menendez, do

⁶ Ostale institucije čija se aktivnost manje prati u *Malim Novinama*: Dalmatinsko pripomoćno društvo / Sociedad Dalmata de Socorros Mutuos, Hrvatsko pripomoćno društvo / Sociedad Croata de Socorros Mutuos, 'Hrvatski vatrogasci', četvrta vatrogasna jedinica / Cuarta Compania de Bomberos 'Bomba Croata' i Hrvatska škola / Escuela Republica de Croacia.

1966. Sa suprugom je vodila dva vlastita imanja, jedno na području Agua Fresca, a drugo od njih je Estancia Rio Grande. Suprug joj je preminuo 16. ožujka 2001. godine. Nisu imali potomaka, ali jesu ljubav i brigu svoga nećaka Josea Matea Maslova Velasqueza s obitelji. Nakon nekoliko godina teške bolesti, preminula je u našem gradu 2. studenog 2010. godine. Njezina smrt ožalostila je obitelj našeg knjižničara Jose Matea Maslova Velasqueza (iz broja 89, prosinac 2010.).

Na sličan su način strukturirani i **Aktualni događaji**, rubrika u kojoj se izvještava o novostima, osobnim i profesionalnim uspjesima istaknutih pripadnika zajednice hrvatske imigracije u Čileu i susjednim zemljama, razvoju njihovih uspješnih karijera, kao i o osnivanju raznih društava, organiziranim proslavama i ceremonijama, kulturnim manifestacijama i ostalim istaknutim trenutcima. I ovdje se mogu pronaći opširnije priče o čijem stupanju u brak, rođenju, smrti ili slavljenju osamnaestog rođendana kada osoba formalno stupa u svijet odraslih te se ovom prigodom inicira u društvo. Također, u broju 89 (prosinac 2010.) jedan je od članaka posvećen informiranju čitatelja o događanjima na Kosovu, a dan je i kronološki pregled procesa osamostaljenja te države. Kao primjere navode se informacije o proslavljenom rođendanu te o posjeti Punta Arenasu istaknutog liječnika hrvatskog podrijetla iz glavnog grada Santiaga.

Majka našeg člana⁷ i velikog suradnika u području informatičkog odjela naše institucije Rubena Cvijetkovića Katusića, gospođa Catalina Katusić Stanic de Cvijetković napunila je 102 godine života četrnaestog kolovza. Na fotografiji se poavljuje sa svojom djecom: Pedrom, Soniom, Nelidom i Rubenom.

Nicolas Žderić Fernandez, puntarežanin, 66 godina, liječnik radiolog, u braku s Alejandrom Chaurom te djecom Carol, Felipeom i Alejandrom, stanuju u Santiagu. Sin nezaboravljenog liječnika iz Magallanesa Nicolasa Žderića (počivao u miru).

Od lipnja 2010. godine gotovo mjesečno posjećuje naš grad, otkad sudjeluje u radu na projektu Zdravstvenog zavoda⁸ posvećenom akviziciji radiološke opreme i opreme za snimanje za novu Kliničku bolnicu Magallanes (fotografija je snimljena prilikom njegovog posjeta 24.-26. rujna 2010) (iz broja 89, prosinac 2010.).

Rubrika **Naši ljudi** opširnije predstavlja jednog od istaknutih članova puntarenaškog hrvatskog društva. U obliku odgovora na pitanja u broju 87 (travanj

7 Član Hrvatskog doma u Puta Arenasu (op.a.)

8 Servicio del Salud

2010.) predstavljena je Sonia Beroš Schöler, predsjednica Socijalnog odbora hrvatskih žena, a u broju 89 (prosinac 2010.) profesor hrvatskog jezika koji je dvije godine poučavao hrvatski kao drugi i strani jezik u Punta Arenasu, Mario Bastalić koji je čitateljima poručio da hrvatski nije težak, već da uspjeh u učenju ovisi o količini truda uloženog na početku učenja jezika, te, po isticanju autora članka, da se ne radi samo o jeziku već o održavanju tradicije živom, za što se svi zalažu.

Od sjevera prema jugu rubrika je koja prati istaknuta događanja ili pak samo navodi informacije o hrvatskim iseljenicima u pojedinim gradovima, na sljedeći način:

Antofagasta

Barbarović Bonačić Ferucij 1899-1928 *Milna*
Baković Gospodnetić Marica 1882-1905 - †1912 *Nerežišća*
 (iz broja 88, kolovoz 2010.)

...

Antofagasta

Vijest: Otvoren postupak za beatifikaciju čileanskog liječnika Antonija Rendića
 (iz broja 89, prosinac 2010.)

Santiago

Hrvatska pastva u Santiagu zajedno s Odborom hrvatskih žena Hrvatskog stadiona⁹ organizirali su u utorak, 27. travnja, prvu godišnju misu koju su predvodili monsinjor Drago Balvanović Jurišić, vikar pastve hrvatske zajednice u Južnoj Americi i kapelan hrvatskih Čileanaca, Janko Pajkurić. Ceremonija, koja je uključivala darovanje vrijednog vjerskog ruha ocu Balvanoviću i ocu Pajkuriću u znak priznanja i radosti za trud koji se ulaže u održavanje katoličke vjere među članovima hrvatske zajednice, računala je s velikom posjećenosti.
 (iz broja 88, kolovoz 2010.)

Svaki useljenik - jedna priča rubrika je koja, na otprilike jednoj ili dvije stranice, donosi priče o životima prvih hrvatskih iseljenika u Čileu, najčešće o njihovim teškim počecima i hvalevrijednim uspjesima. Iako su imena promijenjena, priče su stvarne: *Nastavljamo s ovom rubrikom u kojoj će neki pronaći sjećanja na događaje iz života nekog rođaka, drugi događaje poznatih ili nepoznatih zemljaka; priče ponekad tužne, ponekad zabavne, ali uvijek stvarne.* Primjerice, autor članka Chehi Moscópulos de Pavic navodi da je priču o kojoj piše u broju 89 čuo više od jednom, od ljudi bliskih protagonistima priče. Priča govori o djevojci koja je u Čile došla kao dvadesetsedmogodišnjakinja sa snovima o boljem životu, zabavnijem od onog koji je imala živeći sa starim tetkom u Zagrebu. Djevojka se bila dogovorila udati po dolasku u Čile, no odbila je kada je vidjela da je zaručnik mnogo stariji od nje i

⁹ Comité de Damas del Estadio Croata

k tome da ima fizičku manu – šepanje. Srećom, djevojci je, da ne bi bila prisiljena udati se samo radi osiguravanja egzistencije, na početku novčano pomogla razumna tetka iz Antofagaste te se kasnije djevojka udala za zemljaka koji je držao trgovinu u 4. regiji te su imali troje djece, sve uspješne ljude.

Ostavili su trag još je jedna rubrika u kojoj se daje kratak prikaz života nekog od pojedinaca ili češće čitavih obitelji hrvatskih emigranata u Čileu. U ovom posljednjem slučaju navode se i rodoslovna stabla s datumima rođenja i smrti pripadnika obitelji, ili broj djece, unučadi i prauučadi. Primjerice u članku posvećenom djeci Joséa Zuvića i Cataline Šimunović, oboje porijeklom iz Dračevice na otoku Braču:

*Catalina (Zuvić Jakšić) 26. 10. 1932. †
udana za: Julio F. Leyes
3 djece, 8 unučadi, 2 praučuka
(iz broja 89, prosinac 2010.)*

Hrvatska – 2000 godina povijesti povijesno-kulturološka je rubrika autora Gaspara Glavicha, kronološki pregled najvažnijih povijesnih događaja uz navođenje njihova kulturnog, umjetničkog i inog konteksta. Proteže se kroz svih pet spomenutih brojeva: od kolovoza 2009. do prosinca 2010. godine. U prvom od njih bilo je riječi o banu Jelačiću i snu o velikoj Mađarskoj, a u posljednjem o vladanju Josipa Drugog, sina Marije Terezije te o trojici velikih slikara: Jurju Schiavoneu, Andriji Meduliću i Juliju Kloviću, kao i o hrvatskoj književnosti u devetnaestom i ranom dvadesetom stoljeću. Kao najvažniji pisci između 1900. i 1914. godine navedeni su: Matoš¹⁰, Nazor i Krleža,¹¹ dok su kao istaknuti umjetnici istog razdoblja navedeni J. Mestrovic, J. Rendic, R. Valdez i A. Frangeš-Mihanović.

Postojanje ove i sličnih rubrika pokazuje/potiče interes čitatelja za upoznavanjem i istraživanjem hrvatskog nacionalnog identiteta i ključnih kanonskih figura u njegovu oblikovanju, radi aktivnog, zacijelo emocionalno motiviranog uključivanja hrvatske komponente u cjelovitost identiteta zainteresiranog čitatelja hrvatskih korijena. Mimo toga, moguće je iščitati što hrvatska zajednica (koja *Male novine* izdaje i čita) drži osovinama tog istog (hrvatskog) nacionalno-kulturnog kompleksa. Sadržaj ove i rubrika **Hrvatski intelektualci**, **Hrvatska starija književnost**, **Hrvatske legende** i **Dvorci i palače Hrvatske** sugerira interes za starija razdoblja Hrvatske povijesti, doba kraljeva i legendi – što bi se, usprkos neomiljenom pribjegavanju stereotipizaciji iseljenika, moglo objasniti romantičarskom poimanju zemlje predaka; zatim doba velikog iseljavanja iz Hrvatske u prekoceanske zemlje – ovom je razdoblju općenito posvećeno dosta prostora u *Malim novinama*, a hrvatski Čileanci dobro poznaju prilike koje su njihove pretke nagnale da napuste domovinu, posebno ističući da su

10 Naveden kao A. G. Matoce. Kod ostalih prezimena na -ić, često se piše -ic.

11 Naveden kao Krleža.

prvo bili Austrijanci (austraicos) pa Jugoslaveni pa tek onda Hrvati, tako da su se najradije identificirali po užim geografskim odrednicama (Dalmacija, Brač, Mimice kod Omiša); te doba poslije Drugog svjetskog rata do osnutka samostalne hrvatske države. Ilustracije radi, kao istaknuti intelektualci spominju se Antun Mihanović, Gajo Bulat, Jakov Gotovac i Kuno Prijatelj, osim onih kojima je posvećen prostor u povijesnoj rubrici **Hrvatska - 2000 godina povijesti**. Jednako se često piše i o onima koji su hrvatskog porijekla, a koji su živjeli na američkom kontinentu, kao što su Vinko Paletin i Maksimilijan Vanka. Od književnika su istaknuti Marin Držić, Marko Marulić, Juraj Habledić, Junije Palmotić i drugi; od dvoraca i palača barokni dvorac obitelji Oršić i Duždeva palača u Dubrovniku, uz fotografije u boji raznih starijih kuća i imanja na Braču. Legende spominju ljubavnike iz Kaštel Lukšića, legendu o osnutku Karlovca i mnoge o svecima.

4. Položaj hrvatskog jezika u *Malim novinama*

4.1. *Leksik*

Dvije su rubrike posvećene hrvatskome jeziku: **Naučimo hrvatski i Hrvatske poslovice**. Osim naslova svih rubrika koji su dvojezični, ove su stranice nažalost jedino mjesto na kojem se može pročitati hrvatska riječ. Pretpostavka je, dakle, da čitatelji *Malih novina* ne govore hrvatski jezik ili vladaju tek osnovnim frazama na početničkoj razini učenja jezika kao drugog i stranog. Leksičke jedinice ponuđene u rubrici **Naučimo hrvatski** su na A1 – B1 razini usvajanja jezika što pokazuje izbor leksičkih polja iz koji se biraju. U spomenutim brojevima zastupljena leksička polja jesu: športovi, igre (85); športovi, nogomet (86); boravak u hotelu i obroci (87); opis fizičkog izgleda, ljubav, brak (88); trafika i frizerski salon (89). Napomene radi, u navođenju primjera iz broja 89 namjerno ostavljam jezične i/li tiskarske pogreške kakve su pronađene u glasilu. Iz teme Frizerski salon navodim cijeli segment posvećen muškarcima:

ZA GOSPODIR

Frizer

Brada

Brkovi

Kolonjska voda

Krema

Češljati

Sa strane

koloniska voda

chezziati

DE CABALLEROS

peluquero

barba

bigote

agua de colonia

crema

peinar

a los lados

<i>sprijeda</i>	<i>spri-ieda</i>	<i>delante</i>
<i>Straga</i>		<i>detrás</i>
<i>obrijte</i>	<i>obriite</i>	<i>afeitar</i>
<i>podšisajte</i>	<i>podzzizajte</i>	<i>cortar el pelo</i>

(iz broja 89, prosinac 2010.)

Komentari:

- upute za lakši izgovor dane su samo u nekim slučajevima, u pravilu uz riječi u kojima se pojavljuju za govornike španjolskog izgovorno zahtjevni glasovi i skupine glasova: afrikate, frikativi i laterali. Nažalost, upute za pravilan izgovor ponekad se pokazuju uputama za krivi izgovor, kao u primjerima: *koloniska* (bilo je dovoljno upotrijebiti dovoljno blisko španjolsko *ñ*); *chezzliati* (budući da španjolski ne razlikuje glasove *ć* i *č* kao hrvatski, srednje *ch* je dobro rješenje, no, u ovoj riječi kao i u *podzzizajte* glas *zz* (c) pogrešno zamjenjuje hrvatsko *š*. Iako *Male novine* nisu filološki časopis ili udžbenik, smatra se da bi se više pažnje trebalo posvetiti jezičnom segmentu kako bi čitatelji usvojili hrvatske riječi u njihovom ortografskom i ortoepskom obliku
- oblici glagola u hrvatskom i španjolskom stupcu nisu istovjetni, što također ometa uspješno usvajanje i najjednostavnijeg leksika: miješaju se glagolski načini i vremena kao u *obrijte* (imperativ) – *afeitar* (infinitiv) i *podšisajte* (imperativ) – *cortar el pelo* (infinitiv s naznačenim objektom: kosom)
- kod navođenja imenica, uvelike se nailazi na riječi koje ne pripadaju hrvatskome standardnome jeziku, to jest koje dolaze iz nestandardnih čakavskih i štokavskih idioma. Da su hrvatski useljenici u Magallanesu očuvali neke riječi iz svojih mjesnih govora svjedoče, sljedeći primjeri:

<i>boterija</i>	<i>boteri-ia</i>	<i>pila</i>
<i>muštikla</i>	<i>musstikla</i>	<i>boquilla</i>

(iz broja 89, prosinac 2010.)

4.2. Poslovice

Ova rubrika nosi naslov **Proverbios en Croata – Hrvatske poslovice**, no u njoj osim ‘pravih’ poslovice možemo pronaći i ustaljene izreke. U parovima poslovice prvo je dana hrvatska poslovice, a potom njezin španjolski ekvivalent. Poslovice se ne prevode doslovno, već se njihov smisao transponira iz hrvatskog u španjolski.

Ako već radiš, uradi kako treba. – Ya que haces algo, hazlo bien.

Iskustvo je najbolji učitelj. – Más vale la práctica que la gramática.

Čist račun, duga ljubav. – Cuenta y razón conservan amistad.

Čovjek je čovjeku vuk. – El hombre es un lobo para el hombre.

(iz broja 88, kolovoz 2010.)

4.3. Pravopisne interferencije i antroponimijsko prevođenje

Osim pravopisnih i/ili gramatičkih grešaka kakve nalazimo u riječima tipa

a) upaljać; učiniti; obećaje; ljepa,

b) sto više imaš, više želis; Antun Franges Mihanović,

c) samo djeca i budale govore istina;

koje su posljedica nedovoljnog poznavanja hrvatske fonetike i fonologije (a, b) i gramatičkih pravila, u ovom slučaju (c) sročnosti, u *Malim se novinama* može naći i primjera za prevođenje hrvatskih imena na španjolski jezik. Nekoliko je rubrika posvećeno hrvatskoj povijesti, kulturi, istaknutim osobama i mjestima, a kako je pretpostavka da čitatelji žele saznati više o Hrvatskoj pa i usvojiti (do određene razine) hrvatski jezik, sljedeći su primjeri neočekivani: Pedro Hektorović, Pedro Zoranić, Marco Marulić, Anibal Lučić (izvorna pogreška u pisanju prezimena književnika). Sva se tri primjera nalaze na 69. stranici broja 88. Iznenađuje, u usporedbi s ovim da se na prethodnoj stranici (68.) ipak spominje autor tekstova Petar (a ne Pedro) Miloš. Uređivačka je politika u tom smislu nestalna: koji put će se pojaviti hrvatsko Ivan, a koji put prevedeno Juan ili španjolski varijetet Iván. Ipak, treba imati na umu da je čileanska vlada (hrvatskim) useljenicima odmah po dobitku osobnih dokumenata prilagođavala imena (tako nailazimo na prezimena Giubetich, Ivelich, Yutronić, Cepernic), približavajući ih španjolskoj ortografiji, pa i u potpunosti prilagodila: imena Stjepan i Marica postajali su Esteban i Margarita.

Navedena zapažanja o jeziku, tj. njegovom iskrivljavanju i nedovoljnom poznavanju ne začuđuju s obzirom na to da većina hrvatskih iseljenika u Čileu danas pripada već trećoj, četvrtoj pa i petoj generaciji, posebice s obzirom na (potvrđenu) uspješnu asimilaciju iseljenih Hrvata u ovoj zemlji Latinske Amerike (Perić, 2004). Gubljenju hrvatskog jezika zasigurno je pridonijela činjenica da se ni u kojem području Čilea nisu organizirali religiozni obredi na hrvatskome jeziku (Lasić, 2010: 167). S jedne je strane razvidno da su svijest o hrvatskom porijeklu i osjećanje hrvatskog nacionalnog i kulturnog identiteta očuvani u hrvatskoj zajednici u pokrajini Magallanes, kao i na sjeveru zemlje te u glavnom gradu, trima lokusima useljenja i žarištima institucionalne organizacije Hrvata u Čileu. Prema, Perić (2004) glavni je razlog brzog gubljenja hrvatskoga jezika, već u drugoj generaciji hrvatskih useljenika, sklapanje brakova s Čileankama/cima i drugim useljeničkim skupinama. Useljenici iz Hrvatske (kada govorimo o pokrajini Magallanes sa središtima Punta

Arenasom i Porvenirom, useljenici su većinom Dalmatinci) prvenstveno su bili mladi neoženjeni muškarci koji su, jednom kada su se oženili Čileankom, većinu dana povodili radeći izvan kuće te su majke bile stup obitelji od kojih su djeca usvajala jezik i kulturu. Ovakva uspješna asimilacija u matično društvo, u već drugoj generaciji, imala je dvojak utjecaj:

Negativna je posljedica asimilacije trajni gubitak materinjeg jezika, a pozitivna je mogućnost ravnopravna uključivanja u ekonomske i političke sfere čileanskog društva. Asimilacija nije dovela do gubitka etničkog identiteta, već je taj identitet poprimio drugi oblik, postajući dijelom mozaika različitih identiteta mnogobrojnih etničkih skupina u Čileu (Perić, 2004: 255).

Osvrt

Uprava i članovi Hrvatskog doma u Punta Arenasu svojim radom u Domu, ostalim spomenutim hrvatskim društvima, ali i svojim širim djelovanjem u hrvatskoj useljeničkoj zajednici čine hvalevrijedan posao, nesebično radeći na održavanju hrvatskog duha u svome okruženju. Ipak, kako je pokazao citat ravnateljice Milovilović Perić s početka ovog rada, snage se iscrpljuju i potreban je novi impuls hrvatskoj useljeničkoj zajednici kako bi ona nastavila s ispunjavanjem svoje misije. Potrebno je tu misiju i redefinirati, uzimajući u obzir demografske promjene (starenje zajednice) te s njima u vezi sociokulturne promjene (gubljenje hrvatskog kao živog govorenog jezika, poimanje hrvatstva kao dijela identiteta pojedinca koji participira u mnogostruko definiranom identitetu suvremenog/e Čileanca/ke itd.) koje su posljedica maloprije spomenute uspješne asimilacije hrvatskog iseljeničtva u čileanskom društvu.

Male novine najizravnije svjedoče o karakteru, licu i interesu svoje publike i svojih kreatora. Autorica se ne smatra kompetentnom ulaziti u dublje sociološke analize, ali dojam stečen već listanjem ovog časopisa, sljedeći je: *Male novine* su informativno glasilo, kako su se same skromno definirale, koje izborom sadržaja i tema ne komunicira sa širim čileanskim društvom, usprkos činjenici što je na španjolskom jeziku, već samo s hrvatskom zajednicom i njenim entuzijastima. Glavna su pritom pitanja u razmatranju funkcije ovog glasila: što se piše?, za koga se piše? i kako se piše? Svrha časopisa nije (niti treba biti, dodala bih) usmjerenost na skupinu čitatelja šire definiranu od one kako se navodi u podnaslovu, dakle na baštinike hrvatskih korijena. Međutim, u aktivnosti oko časopisa rijetko su ili nikako uključeni mladi ljudi, u podrobnju analizu čega ne treba se ovdje ulaziti. Usporedbom s australskom zajednicom hrvatskih iseljenika, u kojoj se, prema Colic Peisker (2010), u društveni

aktivizam uključuje sve više mladih ljudi, dolazi se do zaključka da je hrvatska zajednica u Magallanesu tromija i neaktivnija, potrebna mladenačke energije. Štoviše, takav je impuls potreban jer da bi se hrvatska zajednica kao takva očuvala u budućnosti, bit će potrebno za nadolazeće generacije – a i današnjoj trećoj generaciji, čiji roditelji već nisu govorili hrvatski i koji su rođeni u Čileu te generacijama koje se neće sjećati / ne sjećaju se hrvatskog jezika i priča o Hrvatskoj iz usta svojih najbližih (prema Perić, 2004.), u Čileu se već u drugoj generaciji izgubio hrvatski, brže nego u ostalim iseljeničkim zajednicama.) ponuditi nešto više od nostalgije, folkloru i priča o ćukun/prabakama i djedovima. Slika Hrvatske iščitana iz ovih nekoliko brojeva *Malih novina* temelji se na prirodnim ljepotama, starim običajima, folkloru, povijesti (mahom starijoj), religiji, tradicionalnim receptima itd. Povezanost sa sadašnjim hrvatskim društvom i informiranost o suvremenim događanjima ne prelazi granice medijske informacije dnevničkog tipa (primjerice, o izboru novog predsjednika) što je razumljivo s obzirom da je zbog velike geografske udaljenosti vrlo teško posjetiti Hrvatsku te doći u doticaj sa suvremenim kretanjima. Ipak, prostora za poboljšanje ima ukoliko se s jedne strane aktiviraju mlađi ljudi, i to ne samo u rad oko *Malih novina* već i u aktivnosti i vođenju svih hrvatskih društava, čije su *Male novine* tek glasilo i odraz, a s druge strane potrebna je jasnije definirana i svrhovitija komunikacija hrvatskih imigrantskih udruga s nadležnim hrvatskim institucijama, ali i nevladinim organizacijama.¹² Kratkim pogledom na stalne rubrike glasila zaključuje se da je funkcija ovog časopisa primarno spomenička i memorijska, da bude svjedokom proživljene prošlosti i na njoj utemeljene sadašnjosti. Pogled u prošlost, nostalgично praćenje kronologije useljavanja i grananja nadolazećih generacija u svrhu očuvanja svijesti o identitetu dobrodošlo je i potrebno, no nedostaje vizija osmišljenog budućeg djelovanja. Uz to, većina čitatelja *Malih novina* ne vlada hrvatskim jezikom, što se uvelike odražava na rubrike posvećene upravo učenju hrvatskog jezika, a koje zauzimaju tek 2 do 3 od ukupno 79 stranica. Vidljivo je to iz pogrešnog pisanja hrvatskih imena u drugim dijelovima časopisa. Smatram da bi se ovaj nedostatak lako mogao promijeniti kada bi se dogovorila trajna suradnja gostujućih lektora hrvatskog jezika u Punta Arenasu s odgovornima u Domu na uređivanju *Malih novina*, a da taj posao bude priznat od strane MZOŠ. Zasada, hoće li lektori i na koji način doprinijeti osvježanju, zanimljivosti i ispravnosti članaka u *Malim novinama* ovisi samo o njihovoj dobroj volji, što je čest slučaj, no njihov rad ostaje volonterski.¹³ Na ulicama Punta Arenasa, glavnog grada pokrajine Magallanes, u

12 Uz postojeće stipendije MZOŠ-a za semestralne boravke učenja hrvatskog kao drugog i stranog jezika za potomke hrvatskih iseljenika, moguće je osnovati nevladinu donorsku hrvatsko-čileansku udruhu za stipendiranje koja bi omogućavala kraće boravke u Hrvatskoj, primjerice na ljetnim tečajevima hrvatskog kakve nudi nekoliko hrvatskih gradova. Što se tiče učenja jezika, suvremene informatičke tehnologije omogućuju jeziku uju projekte kao što je Conversation Partner, a radi se o povezivanju ljudi diljem svijeta koji jedno drugom pomažu učiti strani jezik od kojih su oboje izvorni govornici ciljnog jezika onog drugog. Svijetao primjer bio bi i postojanje hrvatskog radija i televizijskog kanala koji je nedavno ukinut (!) na području Magallanesa, ali i veća razina korespondencije.

13 U broju 89 nalazi se članak na tri stranice koji je na španjolski preveo Mario Bastalić, tadašnji lektor hrvatskog jezika.

čijem se samom centru nalazi Hrvatski dom i Hrvatska ulica, reći da ste iz Hrvatske znači biti prepoznat i poštovan – svijest da su Hrvati u mnogome doprinijeli razvoju ove pokrajine i njenoj demografskoj slici vrlo je snažna i iz ovog razloga, a usprkos detekciji stanja kojemu bi koristile spomenute promjene, smatram da nema mjesta za bojazan da se identifikacija s hrvatskim korijenima gubi. Hrvatski Čileanci druge i sljedećih generacija znaju odakle potječu i ponosno nose svoja hrvatska prezimena, jer im ona osiguravaju cijenjenost u pokrajini Magallanes pogotovo, ali i u cijelom Čileu.

Literatura

- Male novine:** *Organo informativo del Club croata de Punta Arenas, Magallanes, Chile*. Segunda Época. Agosto 2009. N. 85.
- Male novine:** *Organo informativo del Club croata de Punta Arenas, Magallanes, Chile*. Segunda Época. Diciembre 2009. N. 86.
- Male novine:** *Organo informativo del Club croata de Punta Arenas, Magallanes, Chile*. Segunda Época. Abril 2010. N. 87.
- Male novine:** *Organo informativo del Club croata de Punta Arenas, Magallanes, Chile*. Segunda Época. Agosto 2010. N. 88.
- Male novine:** *Organo informativo del Club croata de Punta Arenas, Magallanes, Chile*. Segunda Época. Diciembre 2010. N. 89.
- Antić,** Ljubomir (2002). *Hrvati i Amerika*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.
- Colic** Peisker, Val (2010). The Croatian Community in Australia in the Early 21st Century: A Socio-Cultural and Demographic Transition. *Croatian Studies Review*. Broj 6. 53-68. Split – Sydney – Waterloo.
- Dukić,** Davor (2009). *Kako vidimo strane zemlje? Uvod u imagologiju*. Zagreb: Srednja Europa.
- Lasić,** Josip (2010). Jezični identitet hrvatske iseljeničke zajednice u Čileu. *Croatian Studies Review*. Broj 6. 163-171. Split – Sydney – Waterloo.
- Martinić,** Mateo B. (1997): *Hrvati u Magallanesu, na krajnjem jugu Čilea*. Split: Književni krug.
- Perić,** Marina (2004). Aspekti integracije i adaptacije hrvatskih iseljenika u Čileu. *Migracijske i etničke teme* 20. Broj 2-3. 243-258. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.

***Male novine*: an Informative Magazine of the Croatian Club in Punta Arenas**

Summary

The article presents the structure, contents and local role of the contemporary magazine *Male novine*, an informative organ of the Croatian immigration community in the Magallanes region of Chile. Special attention is given to usage of the Croatian language in the magazine since it is entirely written in Spanish except for the sections dedicated to learning Croatian as L2. This language-learning level, unfortunately, does not exceed a marginal position within the magazine, which is not surprising, however, since the magazine is dedicated to the third and subsequent generations of Croatian immigrants and other interested parties. Additionally, the author provides her own view of the process of the (re)construction of images of Croatia and Croatianness as they are formed by *Male novine*, recognizing them as reflections of the mental images of the Croatian immigrant community in the Magallanes region.

Key words: *Male novine*, magazine, Croatian immigrants, Croatian as L2, Magallanes region, Chile